

Anapus žodžių

Ką galvoja ir jaučia gyvūnai

Pasaulinis bestseleris
UNIKALI
GALIMYBĖ
PAŽVELGTI Į PASAULĮ
GYVŪNŲ AKIMIS

CARL SAFINA

CARL SAFINA

Anapus žodžių

Ką galvoja ir jaučia gyvūnai

Iš anglų kalbos vertė

Gintaras Kaminskas

VILNIUS 2018

Carl SAFINA
BEYOND WORDS: What Animals
Think and Feel
A John Macrae Book, Henry Holt
and Company, LLC, New York, 2015

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

BEYOND WORDS: What Animals Think and Feel

Copyright © 2015 by Carl Safina

Published by arrangement with Henry Holt and Company, LLC, New York.

© Viršelio nuotrauka (Kenijos drambliai padeda ką tik gimusiam mažyliui pirmą kartą atsistoti ant kojų), Vicki Fishlock

Viršelio dizainas, Rick Pracher

Žemėlapiai, Jon Luoma

© Gintaras Kaminskas, vertimas į lietuvių kalbą, 2018

© „Tyto alba“, 2018

ISBN 978-609-466-295-9

Mąščiau apie ilgus praeities laikotarpius, kai šių nuostabių būtybių kartos gyveno savo gyvenimą... negebėdami suvokti savo grožio, tarsi visai jį ignoruodami... Ši mintis tik patvirtina, kad visos gyvos būtybės nėra sukurtos žmogui... Panašu, kad jų laimė ir pomėgiai, jų meilė ir neapykanta, jų kova už išlikimą, jų energingas gyvenimas ir ankstyva mirtis yra tiesiogiai susiję su jų pačių gerove ir egzistencija.

ALFRED RUSSEL WALLACE,
„Malajų salynas“
(*The Malay Archipelago*), 1869

Mes globojame juos dėl jų netobulumo, dėl jų tragiško likimo įgijus pavidalą, tokį nepanašų į mūsų. Bet čia mes klystame, labai klystame. Nes gyvūnų negalima vertinti pagal žmogų. Daug senesniame ir daug tvarkingesniame pasaulyje jie, tobuli ir baigtiniai, apdovanojami ypač aštriais pojūčiais, kuriuos mes praradome, o gal niekada jų neturėjome, gyvena pagal garsus, kurių, deja, iki šiol nesugebame išgirsti. Jie nėra mūsų broliai ar mums pavaldžios būtybės, jie yra visai kitų tautų atstovai, išsprauti kartu su mumis į gyvybės ir laiko pinkles, žemės prabangos ir kančių draugai belaisviai.

HENRY BESTON,
„Atokiausias namas“
(*The Outermost House*), 1928

TURINYS

IŽANGA.	I proto gelmes	13
PIRMA DALIS.	DRAMBLIŲ RIAUMOJIMAS	17
	Didysis klausimas	21
	Tokios pačios bazinės smegenys	30
	Išskirtinai žmogiškas pasaulio suvokimas?	42
	Giluminės seniai susiformavusios grandinės	50
	Esame šeima	56
	Motinystė	64
	Ar drambliai myli savo vaikus?	74
	Dramblių empatija	86
	Begalinis sielvartas	96
	Nežinau, kaip jūs sakote „Viso gero“	108
	Aš sakau „Labas“	122
	Užgniauzti ir išlaisvinti	134
	Neramūs protai	140
	Juodmedis ir dramblio kaulas	151
	Iš kur atsiranda drambliukai	177
ANTRA DALIS.	VILKŲ STAUGIMAS	191
	I pleistoceną	193
	Tobulas vilkas	199
	Gaujos pradžia ir pabaiga	209
	Vilkė, vardu 6	221
	Subyrėję pažadai	229
	Paliaubų metas	242
	Didingi atstumtieji	250

	Kur link mus veda vilkų paukščiai	261
	Vilkų muzika	274
	Medžiotojas – vieniša širdis	287
	Valia gyventi	295
	Naminiai tarnai	301
	Du to paties saito galai	312
TREČIA DALIS.	INKŠTIMAS IR SKAUSMINGOS TEMOS	327
	Nekreipk dėmesio į teoriją	329
	Seksas, melas ir pažeminti jūriniai paukščiai	338
	Pasipūtimas ir apgaulė	349
	Kikenimas ir beprotiškos idėjos	360
	Veidrodėli, veidrodėli	369
	Ir pokalbis apie neuronus	377
	Senosios tautos atstovai	385
KETVIRTA DALIS.	ORKOS	395
	Jūrų karalius	397
	Kur kas sudėtingesnis žudikas	407
	Beribis seksualumas	413
	Vidinės vizijos	423
	Skirtingi protai	435
	Proto prigimtis	449
	Socialinės smegenys	461
	Ooo – tai bent!	469
	Žmonių ir gyvūnų savitarpio pagalba	491
	Netrukdyti	501
	Turėti ir valdyti	511
	Gyvūnai – asmenybės	524
	Tikra ir galinga vizija	533
EPILOGAS.	Baigiamasis žodis	549
	Bibliografija	553
	Padėka	555
	Apie autorių	559

I Ž A N G A

I proto gelmes

*Paklausk žvėrių, jie tave pamokys, ir
padangių paukščių – jie tau pasakys.
Kalbėk žemei, ji tau patars, jūros žuvys paaiškins tau.*

Jobo knyga, 12, 7–8

Šalia plaukiančio mūsų laivo vėl pasirodė didelis delfinų būrys, jie šokinėjo, taškėsi ir bendravo tarpusavyje paslaptiniais, šaižiais švilpiančiais balsais, o šalia motinų spietėsi gausybė jauniklių. Šį kartą pasijutau nejaukiai, nes buvau pratęs matyti vien šių nepaprastų ir mielų gyvūnų išorę. Panorau žinoti, ką jie jaučia ir kodėl jie atrodo mums tokie įdomūs ir tokie *artimi*. Šį kartą leidau sau užduoti jiems klausimą, kuris paprastai laikomas uždraustu, – *kas jūs esate?* Mokslas paprastai vengia klausimų apie gyvūnų vidaus gyvenimą. Akivaizdu, kad gyvūnai turi tam tikrą vidinį gyvenimą. Bet, kaip vaikui nuolatos primenama, kad viskas, ko jis nori paklausti, yra nemandagu, taip ir jaunam mokslininkui

yra įkalta į galvą, kad gyvūnų protas, jeigu tokio apskritai esama, yra nepažinus. Leidžiami tik *jie* tipo klausimai: kur jie gyvena, kuo jie minta, kaip jie elgiasi kilus pavojui, kaip jie dauginasi. Tačiau *visuomet* yra uždraustas vienas klausimas, galintis atverti duris, – kas?

Yra tam tikrų priežasčių vengti šio keblaus klausimo. Mes nenorime pripažinti, kad riba tarp žmonių ir gyvūnų yra dirbtinė, juk žmonės taip pat *yra* gyvūnai. Todėl dabar, stebėdamas šiuos delfinus, jaučiausi pavargęs būti dirbtinai mandagus, aš troškau daugiau artumo ir natūralumo. Jaučiau, kad laikas nepaliaujamai bėga, ir nenorėjau rizikuoti atsisveikinti, nes supratau, jog dar niekada su jais nepasisveikinau. Per šį kruizą skaičiau apie dramblius ir nuolatos apie juos galvojau, net ir gėrėdamasis delfiniais ir stebėdamas, kaip jie ramiai ir laisvai plaukioja vandenyne platybėse. Kai brakonierius nužudo dramblių, jis nužudo ne tik gyvūną. Dramblio šeima gali netekti ypač svarbaus genties vado, žinančio, kur keliauti sunkiausios sausros metais, kad šeima rastų maisto ir vandens, būtino jiems išgyventi. Taigi viena kulka gali pražudyti daug gyvūnų, ir net po kelerių metų. Stebėdamas delfinus ir galvodamas apie dramblius supratau, kad kai kiti gyvūnai pripažįsta tam tikrus individus ir nuo jų priklauso, kai vieno mirtis lemia tolesnį kitų išlikimą, kai tarpusavio ryšiai yra gyvenimo pamatas, mes tarsi peržengiame sunkiai įžiūrimą gyvybės Žemės istorijoje ribą – tada *jie* virsta *kas*.

Gyvūnai suvokia, *kas* jie tokie, jie žino, kas yra jų šeima ir kas yra jų draugai. Jie pažįsta savo priešus. Jie sudaro strategines sąjungas ir dorojasi su nuolatine konkurencija. Jie siekia aukštesnės padėties ir laukia progos mesti iššūkį galiojančiai tvarkai. Jų padėtis turi įtakos jų palikuonių ateičiai. Jų gyvenimą apibrėžia jų padėtis tarp kitų gyvūnų. Juos apibūdina asmeniniai santykiai.

Elementaru? Žinoma. *Jie* – tai ir mes. Sudėtingas ir spalvingas gyvenimas būdingas ne vien žmonėms.

Žinoma, mes žvelgiame į pasaulį savomis akimis, tačiau žvelgdami iš vidaus į išorę matome išorinį pasaulį. Šioje knygoje pažvelgsime į anapus mūsų esantį pasaulį, kuriame žmogus nėra visų gyvų būtybių viešpats, o žmonių rasė nėra vyraujanti tarp visų kitų rasių. Nutolę nuo gamtos, mes praradome gyvų būtybių bendrumo jausmą ir ryšį su kitų gyvūnų patirtimi. O kadangi gyvenimas niekuomet nestovi vietoje, suvokti žmogaus ryšį su gyvūnais darosi lengviau matant, jog žmonija yra neatsiejama visų gyvų būtybių dalis.

Aš norėjau truputį pailsėti nuo savo įprasto rašymo gamtos apsaugos klausimais ir grįžti prie savo pirmosios meilės – tiesiog stebėti, ką gyvūnai veikia, ir klausti, kodėl jie tą daro. Keliavau ir stebėjau labiausiai pasaulyje saugomus gyvūnus: Amboselio parko dramblius Kenijoje, Jeloustouno vilkus Jungtinėse Valstijose ir orkas Ramiojo vandenyno šiaurės vakarų vandenyse. Deja, įsitikinau, kad ir vienur, ir kitur gyvūnai jaučia žmonių spaudimą, darantį tiesioginę įtaką jų elgesiui, judėjimui, gyvenimo trukmei ir jų šeimų gerovei. Taigi šioje knygoje mėginsime perprasti kitų gyvūnų protus ir išgirsti, ką jie nori mums pasakyti. Šis pasakojimas ne vien apie tai, kam gresia pavojus apskritai, bet ir apie tai, koks pavojus gresia gyvūnams.

Nuostabu suvokti, kad gyvybė yra viena nedaloma visuma. Man buvo septyneri, kai su tėvu savo kieme Bruklinaje įrengėme nedidelę pašiūrę ir įsigijome kelis pašto karvelius. Stebėdamas, kaip savo kambariuokuose jie suka lizdus, kaip vilioja vienas kitą, ginčijasi, rūpinasi savo vaikais, išskrenda ir vėl sugrįžta, kaip

ANAPUS ŽODŽIŲ

jiems reikia maisto, vandens, namų ir vienam kito, supratau, kad jie savo erdvėje gyvena lygiai taip pat kaip mes savojoje. Lygiai kaip ir mes, tik skirtingai. Per visą savo gyvenimą, gyvendamas šalia daugybės kitų gyvūnų jų natūralioje aplinkoje, tyrinėdamas juos, dar kartą įsitikinau, jog gyvename viename pasaulyje. Šį jausmą ir pasistengsiu perteikti jums tolesniuose šios knygos puslapiuose.

• PIRMA DALIS •

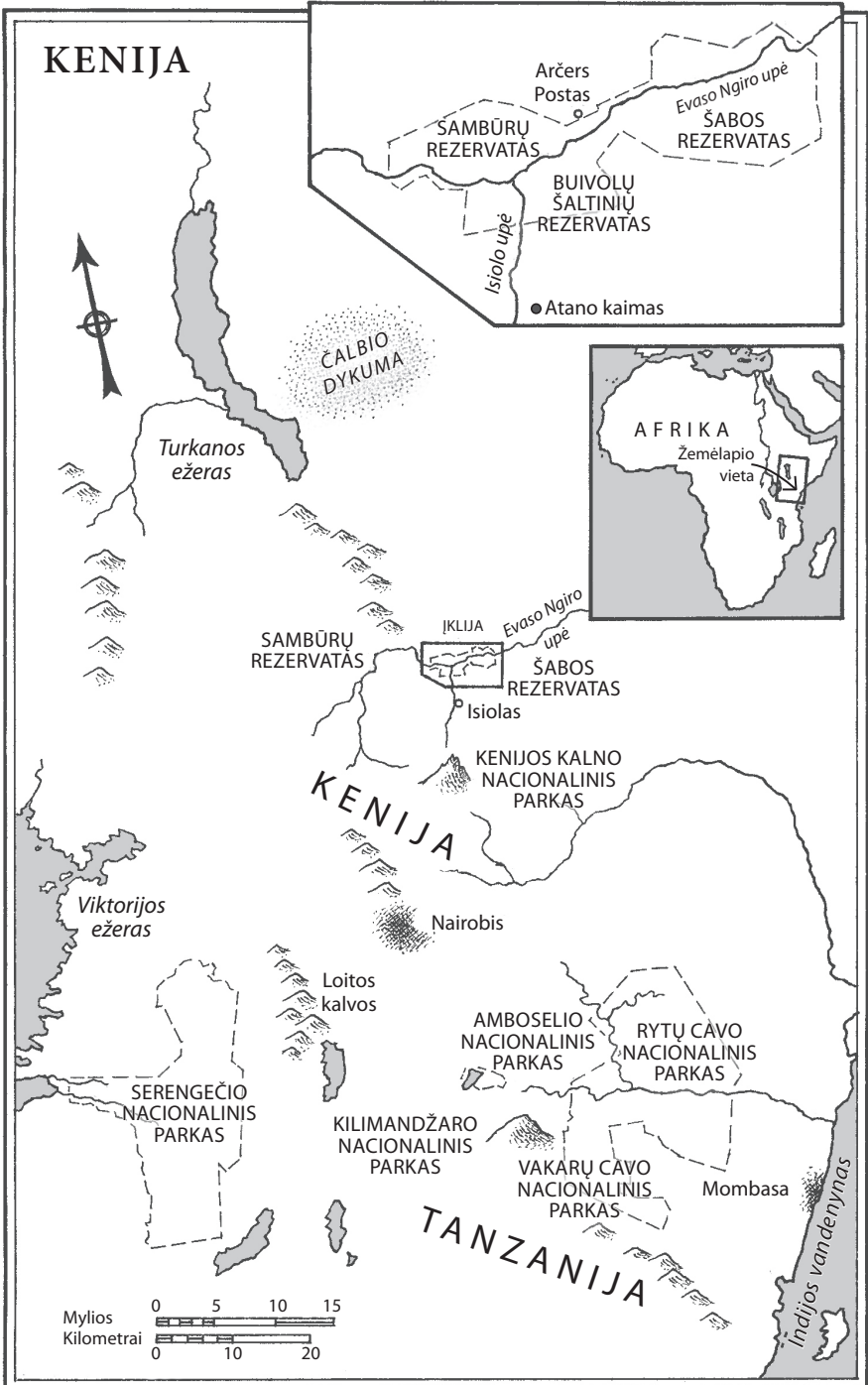
Dramblių riaumojimas

*Subtilus ir galingas, šiurpus ir kerintis,
verčiantis nutilti, paprastai būdingas
tik kalnų viršūnėms, galingai liepsnai ir jūrai.*

PETER MATTHIESSEN,

„Medis, kuriame gimė žmogus“
(*The Tree Where Man Was Born*)

KENIJA

Galiausiai pamačiau pakylant pačią žemę, o saulės išdegintas beribis laukas tapo gyvas ir judėte judėjo. Žemė nuvilnijo tūkstančiais žingsnių ir atrodė, kad jie yra pačių dulkių šaltinis. Mus prarijo dramblių sukelti dulkių debesys, jos smelkėsi į kiekvieną porą, lipo prie dantų, regis, skverbėsi į pačias smegenis. Tikraja ir perkeltine prasme. Sunkiai suvokiama galybė.

Matėme jų galvas, panašias į kareivių skydus. Kvėpavimas – galingi įkvėpimai ir iškvėpimai – aidėjo sklisdamas plaučių koridoriais. Jų oda buvo susiraukšlėjusi nuo laiko ir oro sąlygų, nuspalvinta ilgų šimtmečių kelionių, tarsi jie gyventų suglamžytuose savo gyvenimo kelionių žemėlapiuose. Keliautojai per erdvę ir laiką. Bėgant oda judėjo it prašmatnus velvetas, atrodė tekstūrinė ir šiurkšti, tačiau jautri menkiausiam prisilietimui. Maldami krūminiais dantimis, kurie primena grindinio akmenis, jie pėda po pėdos, kąsnis po kąsnio užkariavo pasaulį. Ir nuolat juos lydėjo gurgimas, sukeltas daugybės malonių prisiminimų.

Jų riaumojimas aidėjo ore tarsi artėjantis griaustinis, virpino žemės paviršių, smelkėsi į medžių šaknis, nuo artimiausių kalvų ir upių kvietė šeimos narius ir draugus – taip jie sveikino vienas

kitą, rodė pripažinimą ir skelbė savo buvimo vietą, o mums davė ženklą, jog kažkas tuoj nutiks.

Proto valdoma milžiniška raumenų ir kaulų masė, rudos akys, skrodžiančios kraštovaizdį, – pasirodo pirmas dramblys. Žvelgdamas į kvadratinę kaktą regi gyvatės storumo kraujagysles. Pranešdamas savo paties trimitu ir pritardamas jam pliaukšninčiomis ausimis jis artėja prie mūsų – amžinas ir kiek arogantiškas, sąmoningas ir kažką svarstantis, ramus ir išauklėtas, tačiau, kai to reikia, mirtinai pavojingas. Išmintingas tik tiek, kiek jam duota, kaip ir mes. Pažeidžiamas. Kaip ir mes visi.

Stebi. Atidžiai klauso. Jie su mumis nekalba, bet vienas kitam pasako gana daug. Kai ką suprantame, o visa kita yra anapus žodžių. Noriu įsiklausyti ir pasinaudoti šia proga.

Neproporcingai didelės ausys kilnojasi. Kieta, dulkėmis aplipusi oda. Keistos, žmogaus kojos dydžio išsikišusios iltys saugo labiausiai pasaulyje į falą panašią nosį – straublį. Toks groteskiškumas mums turėtų atrodyti bjaurus, tačiau šį kartą suprantame čia esant sunkiai nusakomo grožio, kartais nepaprastai stipriai tai jaučiame. Jaučiame daug daugiau, daug giliau. Jautėme, kad jų žygis per šią žemę nėra *atsitiktinis*. Negalima atmesti, jog jie eina į *iš anksto* numatytą vietą.

Būtent ten link einame ir mes.

Didysis klausimas

„Tai buvo blogiausi mano gyvenimo metai, – sako Cynthia Moss pusryčiaujant, – visi drambliai, vyresni nei 50 metų, nugaišo, išskyrus Barbarą ir Deborą. Dauguma, kuriems per keturiasdešimt, nugaišo. Todėl ypač džiugu, kad Alison, Agata ir Amelija išgyveno.“

Alison dabar jau 51 metai, ji štai ten, toje palmių giraitėje, – matote? Prieš 40 metų Cynthia Moss atvyko į Keniją nusprendusi tyrinėti dramblių gyvenimą. Pirmą pamatytą dramblių šeimą ji pavadino AA šeima, o vieną jos narę – Alison. Ir štai ji čia, netoliese. Visiškai šalia, straubliu renka nukritusius palmių vaisius. Nuostabu.

Jeigu viskas bus gerai ir netrūks lietaus, Alison gali pragyventi dar vieną dešimtmetį. O ten 44 metų Agata. O link jos eina Amelija, irgi 44-erių.

Amelija vis artėja, kol galiausiai taip priartėja prie mūsų automobilio, jog aš nesąmoningai atsilošiu. Cynthia iškiša galvą ir ima ją meiliai kalbinti. Visiškai greta stovinti Amelija ramiai kramto palmių lapus, tyliai gurgia ir mirkčioja.

Auštant kiaušinio trynio spalvos saulės šviesoje kraštovaizdis atrodo tarsi amžinas žolės vandenynas, vilnijantis iki papėdės

didžiausio Afrikos kalno, kurio mėlyną viršūnę dengia sniegas ir gaubia debesys. Dėl visuotinės traukos jėgos žemyn tekantys upokšniai – Kilimandžaras veikia tarsi milžiniškas vandens aušintuvas – susilieja į kelių kilometrų ilgio pelkes, todėl ši vieta tarsi magnetas traukia laukinius gyvūnus ir piemenis. Amboselio nacionalinio parko pavadinimas kilęs iš žodžio *Maa*, reiškiančio dugną seklaus ežero, kuriame vanduo žaižaruoja tik tam tikru metų laiku. Užėjus liūtims pelkės plečiasi, praėjus – traukiasi. O jeigu lietaus nėra, vandens tyrai išdžiūsta ir virsta dulkių tyrais. Tuomet viskas kardinaliai pasikeičia. Prieš ketverius metus ypač ilga sausra visiškai nualino šią žemę.

Per šiuos ir sėkmingus, ir pražūtingus dešimtmečius Cynthia ir šie trys drambliai gana gerai sugyveno, varinėdami vienas kitą po šį nuostabų kraštą. Cynthia buvo tarp pirmųjų, pradėjusių vykdyti šią sudėtingą užduotį – stebėti kasdienę dramblių elgseną. Ji ilgiau nei bet kuris kitas žmogus stebėjo konkrečių dramblių gyvenimą.

Maniau, kad po keturių dešimtmečių darbo garsi tyrinėtoja gali būti kiek pavargusi. Tačiau septintą dešimtį pradėjusi Cynthia Moss atrodė kaip jauna moteris ryškiomis mėlynomis akimis ir kupina energijos. Truputį primenanti laumę. 7-ajame XX amžiaus dešimtmetyje ji rašė straipsnius žurnalui *Newsweek*, paskui, po pirmos kelionės į Afriką, nusprendė palikti Niujorką ir viską, kas susiję su senuoju gyvenimu, nes įsimylėjo Amboselį. Ir nesunku nuspėti, kodėl.

Galbūt tai net akivaizdu. Miražų lyguma ir karščio bangos kuria iliuziją, kad Amboselio nacionalinis parkas yra labai didelis. Iš tiesų jis mažas. Jį galima pervąžiuoti per gerą valandą. Amboselis yra atvirukas, kurį Afrika kažkada išsiuntė pati sau, o dabar laiko jį stalčiuje, pavadintame „Parkai ir rezervatai“. Kilimandžaras yra

netgi kitoje šalyje, kitapus nubrėžtos linijos, Tanzanijoje. Bet kalnas ir drambliai žino, kad iš tikrųjų tai viena šalis. O 390 kvadratinų kilometrų parkas – tai ir pagrindinis vandens šaltinis 7 800 kvadratinų kilometrų teritorijoje. Amboselio drambliai naudojami apytikriai 20 kartų didesniu plotu nei pats parkas. Lygiai kaip ir galvijus bei ožkas ganantys masajai. Čia vienintelė vieta, kur vandens galima rasti ištisus metus. Aplinkinės žemės yra per sausas juos pagirdyti, o parkas per mažas juos išmaitinti.

„Norėdamos išgyventi sausrą, – pasakoja Cynthia, – skirtingos šeimos išbandė skirtingas strategijas. Vienos mėgino likti šalia pelkės, tačiau joms tikrai būdavo sunku, kai ji išdžiūdavo. Kitos keliaudavo toli į šiaurę, daugelis pirmą kartą gyvenime. Šioms sekėdavo geriau. Iš 58 šeimų tik viena neprarado nė vieno nario. Viena šeima prarado septynias suaugusias pateles ir trylika paauglių. Kai dramblys susmunka, jo šeima dažniausiai susirenka šalia ir mėgina jį pakelti. Stojus sausrai jie visiškai neturi jėgų. Matant, kaip jie krinta, kaip jie guli ant žemės apimti agonijos...“

Vienas iš keturių Amboselio dramblių – keturi šimtai iš visos 1 600 populiacijos – nugaišo. Neliko beveik nė vieno žindomo jauniklio. Nugaišo apie 80 procentų zeburų ir gnu, beveik visi masajų galvijai, mirė net žmonių.

Kai vėl ėmė lyti, išgyvenusios ir jauniklių netekusios dramblių patelės maždaug tuo pačiu metu visos pastojo. Dėl to per pastaruosius dvejus metus pasaulį išvydo apie 250 drambliukų, o tai didžiausias prieauglis per visus 40 Cynthios buvimo čia metų. Iš tiesų, tai buvo ypač palankus metas drambliams Amboselio nacionaliniame parke. Vešli augalija, daugybė žolės ir maža konkurencija. Vanduo – dramblių gyvybės ir laimės pagrindas.

Keli laimingi drambliukai taškosi smaragdo spalvos upelyje, ant kurio krinta platus palmės šešėlis. Tiesiog rojaus kampelis. Mažyliai su tais savo mažais lanksčiais straubliukais atrodo lyg įžengę į pačią nekaltumo orbitą.

„Pažiūrėk, koks storas tas drambliukas“, – sakau. 15 mėnesių jauniklis atrodo kaip sviesto rutulys. Keturi suaugę drambliai ir trys mažyliai voliojasi vienoje purvinoje baloje, purškia straubliais vandenį sau ant nugarų, paskui tįso ant kranto. Kai mažylį apima visiška palaima, pastebiu, kaip straublio raumenys atsipalaiduoja, akys prisimerkia. Paauglys Alfrė gulasi pailsėti. Trys jaunikliai lipa Alfrei ant ausies ir bando keberiotis ant jo. Kiek energijos! Paskui dūkimas virsta snauduliu, drambliukai užmiega, o suaugę drambliai juos saugo stovėdami šalia, prisiglaudę vienas prie kito. Kokie jie ramūs žinodami, kad jų šeima čia ir dabar yra saugi. Stebint juos apima nenusakoma ramybė.

Daugelis žmonių įsivaizduoja, kad laimėję loterijoje mestų darbą ir pasinertų į laisvalaikio malonumus, žaidimus, šeimos gyvenimą, vaikų auginimą, jaudinantį seksą, valgytų tada, kai nori, ir miegotų, kai norisi miego. Jeigu laimėtų loterijoje ir taptų turtingi, daugelis žmonių norėtų gyventi kaip drambliai.

Regis, drambliai išties jaučiasi laimingi. Bet taip atrodo mums, o ar jie tikrai laimingi? Kaip mokslininkas aš noriu įrodytų.

„Drambliai džiaugiasi, – sako Cynthia, – ir nors tai ne žmogiškas džiaugsmas, bet džiaugsmas.“

Drambliai džiaugiasi tokiomis pačiomis aplinkybėmis kaip ir mes, žmonės: šeimos ar draugų būryje, kai yra gausu maisto ir gėrimų. Taigi mums atrodo, kad jie jaučiasi taip, kaip ir mes. Tačiau neskubėkime daryti nepagrįstų hipotezių. Per šimtmečius žmonių supratimas apie kitus gyvūnus svyravo nuo įsivaizdavi-

mo, kad gyvūnai turi galios užkerėti žmones, iki manymo, kad jie nieko nejaučia, net skausmo. Mokslininkų nuomone, reikia stebėti, kaip gyvūnai elgiasi, o įvairiausios spekuliacijos apie jų protinę veiklą yra beprasmiškos, tuščias laiko švaistymas.

Vis dėlto pamąstymai apie gyvūnų protinę veiklą yra pagrindinė šios knygos tema. Prieš mus kebli užduotis – kliautis faktais, logika ir mokslu. Ir atlikti viską tinkamai.

Laisvėje gyvenantys Cynthios draugai drambliai gana išmintingi. Jie jaunatviški, žaismingi. Stiprūs ir didingi. Nekalti, nepavojingi. O iš visų gyvūnų išsiskiria gebėjimu ilgą laiką ir su mirtina jėga priešintis žmonių persekiojimui. Kaip ir mes, jie stengiasi išgyventi ir apsaugoti savo vaikus. Spėju, esu čia todėl, kad pasiryžau mokytis ir paklausti, ką jie mano apie mus. Ką jie nori mums apie save pasakyti?

Norėčiau žinoti, kokius signalus jie mums siunčia, ir nuodugniai tą išsiaiškinti.

Cynthia Moss Amboselio parko lauko stovyklavietėje jaučiasi visiškai kaip namie. Stovykla jaukiai įrengta palmių apsuptoje proskynoje, turi nedidelę virtuvėlę ir šešias dideles palapines su neblogomis lovomis ir šokiais tokiais baldais. Vakar pusryčiai vėlavo. Tyrėja, norėjusi pasiteirauti dėl pusryčių, atitraukusi savo palapinės užtrauktuką pamatė prie virtuvės durų slenksčio snaudžiantį liūtą ir nepaprastai susijaudinusį virėją už durų.

Šiandien pusryčiaujame įprastu laiku. Suvalgęs skrebutį aš galiausiai išdrįstu užduoti Cynthiai Didįjį Klausimą: „Ko dramblių stebėjimas visą gyvenimą išmokė tave apie pačią žmoniją?“ Žvilg-

telėjau norėdamas įsitikinti, ar mano diktofonas įjungtas, paskui patogiai įsitaisiau. 40 metų stebėjimo – tai išties nemažai.

Vis dėlto Cynthia Moss subtiliai išsisuka nuo klausimo. „Galvoju apie juos kaip apie dramblius, – sako ji. – Mane jie *domina* kaip drambliai. Lyginti žmones ir dramblius nėra prasmės. Man daug įdomiau mėginti suprasti gyvūną kaip gyvūną. Pavyzdžiui, kaip varna, turinti tokias mažas smegenis, geba priimti stulbinamus sprendimus. Jeigu palyginsime ją su trejų metų žmogaus vaiku... ne, man tai neįdomu.“

Cynthia taip netikėtai išsisuko nuo mano klausimo, kad iš pradžių aš net nesupratau. Paskui buvau priblokštas.

Aš pats visą gyvenimą tyrinėju gyvūnų elgesį ir seniai padariau išvadą, kad daugybė socialių gyvūnų – kai kurie paukščiai ir žinduoliai – yra visiškai tokie pat kaip mes. Atvykau čia norėdamas įsitikinti, jog drambliai yra „tokie kaip mes“. Pradėjau rašyti šią knygą norėdamas parodyti, kad gyvūnai yra „tokie kaip mes“. Bet ką tik gavau pagrindinės savo minties esminę pataisą. Teprireikė kelių akimirklų – faktiškai kelių dienų – ir tarsi po intraveninės injekcijos suvokimas persmelkė visą mano esybę.

Trumpas Cynthios komentaras padėjo suprasti, kad žmogus nėra visų daiktų matas. Cynthia tikrai eina teisingu keliu.

Cynthios komentaras paneigė ne tik mano klausimą, bet ir mano mąstymą. Aš kažkodėl maniau, kad tyrinėdamas turiu parodyti, jog gyvūnai yra nepaprastai panašūs į mus. O dabartinė mano užduotis daug sunkesnė ir daug prasmingesnė – pamėginti atsakyti, *kas iš tiesų yra gyvūnai*, ir visiškai nesvarbu, panašūs jie į mus ar ne.

Mūsų stebimi drambliai mikliai skabo straubliais žolę, ritmiškai kiša jos kuokštus už žandų ir stipriai smulkina juos didžiuliais krūminiais dantimis. Dygliai, galintys pradurti padangą, palmių vaisiai ar žolės kuokštai – viskas suėdama. Kartą paliečiau nelaisvėje gyvenančio dramblio liežuvį. Jis toks švelnus. Nesuprantu, kaip jų liežuviai ir skrandžiai susidoroja su visais tais spygliais.

Matau: ėdantys drambliai. Bet šie žodžiai, kaip ir visi kiti, nedaug ką pasako apie realybę. Taip, mes stebime *dramblius*, ir aš, pasijutęs visiškai nejaukiai, suprantu, jog nieko nežinau apie jų gyvenimą.

O Cynthia žino. „Kai žiūri į bet kurią liūtų, zebų ar dramblių grupę, – aiškina ji, – matai tik du plokščius matmenis. Tačiau kai imi pažinti juos individualiai, kaip asmenybes, kai žinai, kas buvo jų motinos ir kas yra jų vaikai, atsiranda visai kitokių matmenų.“ Vienas šeimos dramblis gali atrodyti didingas, taurus, kilmingas. Kitas – drovus ir baikštus. Vienas bus tikras peštukas ir įkyruolis, kai reikės gauti maisto nepritekliaus metais, kitas – santūrus ir užsidaręs, o dar kitas – perdėtai žaismingas.

„Suvokti, kokie jie nepaprasti, man prireikė 20 metų, – tęsia Cynthia. – Kai sekėme Eko šeimą, o jai tuo metu buvo 45 metai, pamačiau, kad Enid jai ypač ištikima, Eliot žaisminga, Eudora kiek kuoktelėjusi, Edvina nepopuliari ir taip toliau. Ir pamažu suvokiau, jog pradėdu suprasti, kas bus toliau. Užuominų gavau iš pačios Eko. Supratau, kodėl ji vadovauja, kaip ir jos šeima tai suprato.“

Žiūriu į dramblius. Cynthia tęsia: „Ėmiau suprasti, kaip aiškiai jie suvokia, ką mes darome.“

Aiškiai suvokia? Juk jie atrodo beveik nieko nesuvokiantys.

„Panašu, kad drambliai *nepastebi* smulkmenų, – aiškina Cynthia, – kol nepasikeičia jiems įprasta aplinka.“ Vieną dieną su Cynthia dirbantis operatorius, norėdamas pafilmuoti kitu kampu, nusprendė palįsti *po* tyrinėtojų automobiliu. Drambliai paprastai praeidavo pro automobilį, bet šį kartą besitardami iškart pastebėjo, kad kažkas pasikeitė, jie sustojo ir ėmė stebėti. Ką veikia žmogus po automobiliu? Patinas, vardu Ponas Nikas, uosdamas ir rangydamas kyštelėjo po automobiliu savo straublį norėdamas iširti situaciją. Jis nė kiek nebuvo agresyvus ir nemėgino ištraukti žmogaus, jis tiesiog smalsavo. Kitą dieną, kai pasirodė automobilis su specialiomis filmuoti skirtomis durelėmis, drambliai tyrinėdami ėmė jas liesti straubliais.

Straubliai yra keistai paprasti, tiesiog keistos dramblių kūno dalys. Nepaprastai jautrūs ir neįsivaizduojamai stiprūs. Straubliu drambllys gali pakelti kiaušinį jo nepažeidęs ar užmušti jus švelniu pliaukštelėjimu. Dramblio straublys baigiasi dviem pirštus primenančiomis išaugomis, tai kaip ranka kumštiniėje pirštiniėje. Kaip drambllys naudojami savo straubliu, atrodo pažįstama – kaip ir vienarankiai žmonės ranka, o kad į straublį nebūtų žiūrima vien kaip į šlykščią nosį, jis kuo įvairiausiai pritaikomas. Ar kada nors suprasime, kokie jie keistai nuostabūs ir nuostabiai gražūs? Skeltas, kaip ir kamienai palmių, po kuriomis jie kartais ilsisi, straublys yra drambliui tarsi šveicariškas peiliukas. Kaip vikšras išgaubtu viršumi ir plokštesne apačia, jis yra nuostabus rausimo, taškymosi purvais, vandens laistymo, dulkių pūtimo, oro tyrinėjimo, maisto rinkimo, draugų sveikinimo, vaikų gelbėjimo ir jų ramino įrankis. „Jis turi dvi žarnas vandeniui ar dulkėms įsiurbti ir išpurkšti“, – rašė Oria Douglas-Hamilton. O žurnalistė Caitrin Nicol pridūrė, kad straublys „veikia kaip žmogaus akių, nosies, rankų ir įrankių derinys“. Jošihito Niimura iš Tokijo uni-

versiteto sakė: „Įsivaizduokite, kad jūsų delnas yra ir nosis. Kiekvieną kartą ką nors palietę galėtumėte tai užuosti.“

Šiomis pasakiškomis nosimis jie tvirtai apsideja raunamos žolės kuokštus, o jei dirvožemis nelinkęs jų atiduoti, drambliai lengvai trepteli ir jį sutrupina. Žolės išraunamos ir pakeliamos. Kartais jie nupurto nuo šaknų žemes. Ėda lėtai, atsipalaidavę. Dažnai kiek pasiūbuoja straubliu, prieš įmesdami kitą kąsnį į savo trikampių nasrus. Kartais stabteli, lyg ką mąstyty. Galbūt tiesiog nori įsiklausyti, ar nėra grėsmės jų vaikų gerovei, šeimos saugumui ir galimo pavojaus.

Norėčiau žinoti, kiek mano pojūčiai šią akimirką yra panašūs į artimiausio dramblio pojūčius. Mūsų jutimo organai yra panašūs: rega, uoslė, klausa, lytėjimas, skonis, todėl šių jutimo organų mums siunčiama informacija turėtų būti gana panaši. Galime pamatyti tas pačias hienas, kaip ir drambliai, girdėti tuos pačius liūtus. Bet mes, kaip ir daugelis kitų primatų, esame labai susiję su rega, o drambliai, kaip ir daugelis kitų žinduolių, turi nepaprastai išvystytą uoslę. Be to, jų klausa taip pat yra puiki.

Esu tikras: čia esantys drambliai jaučia daug daugiau nei aš, nes čia jų namai, čia gyvena ištisos jų kartos. Negaliu pasakyti, kas dedasi jų galvose. Net negaliu pasakyti, ką šiuo metu galvoja Cynthia, ramiai ir atidžiai juos stebėdama.

Išskirtinai žmogiškas pasaulio suvokimas?

Žole apaugusioje saulės nutviekstoje giraitėje drambliukai tiesia straubliukus ir ieško raminamo mamos spenio.

„Pažvelkite, kokios draugiškos šios dvi šeimos, – sako Vicki. – Elin nusprendė eiti arčiau prie vandens, Eloiza pritarė ir palaukė, kol visa grupė pajudėjo. Akivaizdu, jos susitarė šiandien leisti laiką kartu.“

Akivaizdu.

Kas lemia dramblių draugystę? Kai kuriems jaunikliams patinka tie patys žaidimai ir jie visuomet žaidžia kartu. Kai kurie vyresni drambliai, anot Vicki, irgi puikiai sutaria, kada maitintis, kada miegoti, kur link keliauti ar kokį maistą pasirinkti.

Puikiai sutaria? Įdomu. Žmonėms tai gana sunkiai pavyksta.

Atsakymas į klausimą „Ar drambliai sąmoningi?“ yra akivaizdus – viskas byloja apie tai, kad jie išties sąmoningi. Kyla natūralus klausimas – kokia gi yra ta gyvūnų sąmonė? Naminių gyvūnėlių sąmonė daugeliui jų mylėtojų gali atrodyti kaip kažkas visiškai suprantama, bet beveik girdžiu kai kuriuos žmones sakant – „Ne-

skubėkime“. Daugelis mokslininkų ir mokslinių publikacijų autorių atkakliai tvirtina, kad paprasčiausiai nėra būdų ištirti protinę gyvūnų veiklą. Žinau, iš kur tokios mintys, tačiau manau, kad jos klaidingos. Dabar žinome daug daugiau nei anksčiau.

Mokslas, tiriantis gyvūnų elgesį, gana jaunas. Paprastas faktas, kad vištos gyvena pagal hierarchinę tvarką, formaliai nebuvo pripažįstamas iki pat XX amžiaus 3-iojo dešimtmečio. Tuomet Margareta Morse Nice atrado, kad paukščiai giesmininkai gina teritorijas, ir tai yra viena pagrindinių jų čiulbėjimo priežasčių. Kad gyvūnų elgesio tyrinėjimai būtų pripažinti mokslu, XX amžiaus vidurio biheviorizmo pradininkai, tokie kaip Konradas Lorenzas, Niko Tinbergenas ir Karlas von Friskas, turėjo atmesti šimtmetinę tautosaką, prietarus (pelėdos pranašauja mirtį, vilkai yra velnio draugai) ir mitus, kuriuose gyvūnams primetami žmogaus polinkių stereotipai (žiogai yra tinginiai, vėžliai užsispyrę, o lapės sukotos).

Naujieji mokslininkai buvo puikūs stebėtojai. Jiems pavyko atmesti metaforines projekcijas, kurios buvo neatsiejamai prilipusios daugeliui gyvūnų tarsi seni dažų sluoksniai. Jų metodas – aprašyk tai, ką matai. Jie turėjo įrodyti, kad gyvūnų stebėjimas gali būti tikslingas darbas, ir jiems pavyko. Už bičių šokio prasmės, žuvų tarpusavio vilionių tyrinėjimus, už nagrinėjimą, kaip vos iš kiaušinio išsiritusių žąsiukų atmintyje „įsispaudžia“ informacija apie pirmą jų matytą judantį objektą, von Friskas, Tinbergenas ir Lorenzas kartu gavo Nobelio premiją. Trys smalsūs gamtininkai tikrai turėjo patirti euforiją.

Deja, vis dar nebuvo mokslinio atsakymo į klausimą „Ką jaučia dramblio patelė žindydamą savo jauniklį?“ Nebuvo jokio atramos taško tyrimams pradėti. Niekas nestebėjo laisvėje gyvenančių gy-

vūnų. Mokslas apie smegenis buvo vos pradėjęs formuotis. Dėl to įvairiausias spėlionės apie gyvūnų jausmus rėmėsi mūsų pačių jausmais – ir uždarydavo mus užburtame rate. Naujos kartos mokslininkai primygtinai reikalavo koncentruotis į stebėjimą. Spėlionės rėmėsi neaiškiomis prielaidomis ir jų visais būdais reikėjo vengti. Galime stebėti, *ką* daro dramblys, o *kaip* jis jaučiasi, neįmanoma žinoti. Taigi, tik stebėkime, kiek minučių dramblio patelė žindo savo atžalą. Netgi garsi dramblių bendravimo specialistė Joyce Poole aiškino: „Esu išmokyta, jog stebint žmonių giminei nepriklausančių gyvūnų elgesį nereikia ieškoti kokių nors sąmoningo mąstymo požymių.“

Mano paties formalus mokymas prasidėjo klasikiniu nurodymu: negalima kitiems gyvūnams priskirti žmogaus mentalinės patirties, tai yra minčių ar emocijų. (Toks priskyrimas vadinamas antropomorfizmu.) Visiškai su tuo sutinku. Neturėtume tikėtis, kad gyvūnai (tiesą sakant, ir mylimas žmogus, sutuoktinis, vaikai ar tėvai) turi galvoti ir jausti taip, kaip mes galvotume ir jaustumė būdami jų vietoje. Jie – tai ne mes.

Deja, gyvūnų minčių ir emocijų tyrinėjimai nesulaukė pritarimo, priešingai – jie netgi buvo uždrausti. Stebėjimo metodas sustabarėjo, virto protą varžančiais varžtais. Profesionalūs biheivioristai aprašinėjo tai, ką matė konkrečiu metu. Aprašymas ir *tik* aprašymas tapo gyvūnų elgesį tiriančio mokslo pagrindu. O klausimai, kokie jausmai ar mintys gali lemti tam tikrą elgesį, virto tabu. Tarsi nutrūkęs radijo ryšys. Buvo galima pasakyti: „Dramblio patelė atsistojo tarp savo vaiko ir hienos.“ Bet jeigu pasakytumėte: „Motina toje vietoje atsistojo, kad apsaugotų savo vaiką nuo hienos“, būtumėte mažų mažiausiai sukritikuotas, nes tokia mintis antropomorfiška. Negalime žinoti motinos ketinimų. Toks požiūris nė kiek neskatino mokslo pažangos.

Norint elgesio tyrimus paversti mokslu, iš pradžių buvo palanku žodį „antropomorfizmas“ susieti su raudona vėliava, reiškinčia tam tikrą pavojų. Tačiau kadangi žemesnio intelekto žmonės akiai sekė Nobelio premiją laimėjusiais šio mokslo pradininkais, žodis „antropomorfizmas“ tapo piratų vėliava. Išgirdus jį puolimas buvo neišvengiamas. Jūsų darbų niekas nebūtų spausdinęs, o akademinėje erdvėje jiems tikrai iškiltų grėsmė.

Net faktais grįsti ir logiški teiginiai apie gyvūnų motyvaciją, emocijas ir sąmoningumą galėjo sužlugdyti jūsų profesinio tobulėjimo planus. Netgi paprastas *klausimas*. XX amžiaus 8-ajame dešimtmetyje kukli knyga „Gyvūnų sąmoningumo klausimu“ (*The Question of Animal Awareness*) sukėlė tokį triukšmą, kad daugelis biheivioristų jos autorių Donaldą Griffina išstūmė į jo tyrinėjamos srities paribius. Griffinas nebuvo išsišokėlis naujokas, jis ištisus dešimtmečius buvo šviesulys, atsakęs į klausimą, kaip šikšnosparniai skraidydami naudojami garso lokacija. Taigi jis buvo kone genialus mokslininkas. Bet iškėlęs Klausimą jis, anot tradicinių pažiūrų kolegų, peržengė ribą. Mintis, kad kiti gyvūnai gali ką nors jausti, nebuvo vien nepageidaujama tema, ji buvo tikra karjeros žudikė. 1992 metais elitinio žurnalo *Science* skaitytojus vienas akademinų publikacijų autorius įspėjo, kad gyvūnų suvokimo tyrimai „nėra projektas, kurį rekomenduočiau kam nors, kas dar nėra įsitvirtinęs akademiniam pasaulyje“. Ir tai ne pokštas.

Uždraudę visa, kas buvo laikoma antropomorfiška, biheivioristai ėmė daryti priešingą klaidą. Jie padėjo oficialiai įtvirtinti žmogų pernelyg aukštinančią mintį, neva tik žmonės yra sąmoningi ir gali ką nors jausti. (Požiūris, kad viskas sukasi aplink mus, vadinamas antropocentrizmu.) Žinoma, perkeltant savo jausmus ki-

tiems gyvūnams gali būti klaidingai suvokiami jų motyvai. Bet neigimas, kad jie apskritai *turi* motyvų, *garantuoja* klaidingą jų suvokimą.

Atmesti prielaidą, kad gyvūnai turi minčių ir jausmų, buvo gera pradžia naujam mokslui. Bet primygtinai tvirtinti, kad jie jų neturi, – niekam tikęs mokslas. Daugelis biheivioristų biologų nusprendė nekreipti dėmesio į pamatinį biologijos procesą: kad kiekviena nauja savybė yra truputį tobulesnė senoji. Viskas, ką žmonės daro ir ką turi, iš kažkur atsirado. Kad atsirastų dabartinis žmogus, evoliucija jau turėjo turėti pagrindines jo dalis, o šios dalys buvo sukurtos ankstesnių modelių. Mes jas paveldėjome.

Pavyzdžiui, imkime per sąnarius lankstomų kojų vystymąsi: nuo artropodo iki keturkojo ir iki dvikojo žmogaus. Varlės užpakalinės kojos viršutinis kaulas yra šlaunikaulis, ir ne kaip kokio viščiuko, o visai kaip mažo vaiko. Taigi mes galime atsekti raidą nuo amfibijos iki skraidančio paukščio ir iki triatlonininko. Padaras, kuris miega, yra miegantis padaras, kad ir kokios būtų rūšies. O tas, kuris čiaudi, yra čiaudintis. Rūšys skiriasi – bet dažnai nėra visai skirtingos. Tik žmonės turi žmogaus protą. Tačiau tikėjimas, kad tik žmonėms būdingas protas, primena tikėjimą, kad jeigu tik žmogus turi žmogaus griaučius, griaučius apskritai turi tik žmogus. Žinoma, dramblių griaučius galime matyti, bet negalime matyti jų proto. Dar galime matyti jų nervų sistemą, bet jų protinės veiklos tyrimus grindžiame tik jų elgesio logikos ir ribų stebėjimais. Nuo griaučių iki smegenų – principas tas pats, tuomet galbūt ir protą būtų galima vertinti pagal slankiąją skalę.

Bet to nenutiko. Profesionalūs gyvūnų elgesio tyrinėtojai biheivioristai nubrėžė aiškia ribą tarp visos gyvūnų karalystės nervų sistemos ir vienos išskirtinės jos rūšies – žmonių – nervų

sistemos. Paneigus tikimybę, kad kuris nors kitas gyvūnas gali mąstyti ar jausti, tik sustiprėjo tai, ką mes visi ir norėjome girdėti, – jog esame ypatingi, išskirtiniai. Geresni. Geriausi. (Vertėtų pakalbėti apie projekciją!)

Ištisus dešimtmečius šią ribą peržengusius mokslininkus pražūtingai niekino jų kolegos. Keli nauji revoliucionieriai, kurie *nebuvo* mokyti biheivioristai, – turbūt viena pirmųjų iš jų Jane Goodall – patyrė lygiai tą patį. Ji prisimena, kaip pradėjusi tyrinėti šimpanzės įstojo į doktorantūros studijas Kembridžo universitete: „Buvo nemalonu, kai man nuolatos primindavo, kad viską darau blogai. Viską. Neturėjau suteikti joms vardų. Neturėjau kalbėti apie jų individualumą, jų protą ar jausmus, nes tai neva būdinga tik mums.“

Iki šių dienų antropofobija vis dar populiari tarp mokslininkų biheivioristų ir mokslinių darbų autorių, mėgdžiojančių jau pasenusį savo tradicinių pažiūrų mokytojų atsargumą. Neturime kitiems gyvūnams priskirti jokių žmogiškų emocijų, sako jie vieni kitiems ir savo studentams, papūgiškai mėgdžiojantiems mokytojų griežtumą ir besijaučiantiems profesionalais.

Bet kas gi yra žmogiškos emocijos? Teigiantieji, kad negalima gyvūnams priskirti žmogaus jausmų, pamiršta, kad žmogaus jausmai yra gyvūnų jausmai. Paveldėti jausmai dėl paveldėtos nervų sistemos.

Naivus teiginys, kad kiti gyvūnai nepatiria jokių emocijų, tėra pigus būdas įgyti visų pasaulio jausmų ir akstinių monopolį. Sistemingai gyvūnus stebintys ir juos gerai pažįstantys žmonės supranta, kaip tai absurdiška. Bet daugelis vis dar to nesuvokia. „Problema niekur nedingo, – tvirtino autorė Caitrin Nicol, man

rašant šią knygą, – kaip kuo geriau suvokti gyvūnų prigimtį ir (jeigu prireiks) emocijas, neprimetant jiems minčių, kylančių iš išskirtinai žmogiško pasaulio suvokimo.“

Bet sakykite – koks „išskirtinai žmogiškas pasaulio suvokimas“ trukdo suprasti kitų gyvūnų emocijas? Ar tai mūsų malonumo pojūtis, skausmas, seksualumas, badas, neviltis, savisauga, gynyba, tėviška globa? Juk mūsų jausmai *netrukdo* suprasti jų jausmus, atvirksčiai, tik padeda. Na, gerai, – bet argi tai neveda atgal prie klaidingų prielaidų? Ne, jeigu sujungiamo viską, ko išmokome. Pakalbėkime apie romantišką meilę. Akivaizdu, kad drambliai, kurie gyvena matriarchalinėmis šeimomis, kur nėra monogamijos, o patinai klajoja ir nesirūpina vaikais, nepatiria romantiškos meilės. Ir kadangi taip yra, dramblių tyrinėtojai šios klaidos nedaro. Taigi faktai ir logika gali būti patikimi vedliai. Iš esmės faktai ir logika apibrėžiami viena sąvoka – tai mokslas.

Regis, niekada neabejojame, kad jeigu gyvūnas elgiasi kaip išbadėjęs, jis iš tikrųjų yra išbadėjęs. Tuomet kodėl turėtume netikėti, kad laimingas atrodantis dramblys yra laimingas? Alkį ir troškulį pripažįstame, kai gyvūnai maitinasi ir geria, išsekimą – kai jie pavargę, bet kažkodėl neigiame džiaugsmą ir laimę, kai jie žaidžia su savo vaikais ir šeimomis. Mokslas apie gyvūnų elgesį ilgą laiką teigė būtent taip, o tai visiškai nemoksliška. Mokslas paprasčiausias faktų paaiškinimas dažniausiai yra pats geriausias. Kai drambliai atrodo laimingi laimingoje aplinkoje, džiaugsmas yra paprasčiausias fakto paaiškinimas. Jų smegenys panašios į mūsų, gamina tuos pačius hormonus, kurie kuria žmogaus emocijas, – tai irgi faktas. Taigi neapsimeskime ir neslėpkime faktų.

Kai šuo krebždina duris, kai kurie žmonės atkakliai tvirtins, kad *negalime žinoti*, ar šuo tikrai nori išeiti. (O šuo galvoja – ei, išleiskite mane, nenoriu šlapintis namuose.) Akivaizdu, jog šuo

nori į lauką. Ir jeigu atkakliai ignoruosite faktus, pasiruoškite skudurėlį.

Drambliams būdingi stiprūs socialiniai ryšiai susiformavo per ilgus tūkstantmečius. Rūpinimasis vaikais, pasitenkinimas, draugystė, užuojauta ir sielvartas neatsirado staiga, pasirodžius šiuolaikiniam žmogui. Visi savo kelionę pradėjome gerokai anksčiau, nei pasirodė protingasis žmogus. Mūsų smegenų raida neatskiriama nuo kitų būtybių smegenų. Taigi, ir mūsų protas.

Ar norėtumėte sužinoti, kokios mintys sukasi jūsų šuns galvoje, kai jis žiūri į jus, vizgindamas uodegą? Ar vilkai kalbasi tarpusavyje? Ką apskritai galvoja ir jaučia gyvūnai? Leiskitės į atradimų kupiną kelionę su amerikiečiu CARLU SAFINA (Karlu Safina), vienu žymiausių pasaulio rašytojų apie gamtą, *Blue Ocean Institute* įkūrėju, Stouni Bruko universiteto Njujorke profesoriumi. C. Safina yra parašęs septynias knygas, skirtas trokštantiems pažinti ir geriau suprasti mus supantį gamtos pasaulį.

„Anapus žodžių. Ką galvoja ir jaučia gyvūnai“ – knyga, padedanti pažvelgti į mums sunkiai suvokiamą gyvūnų – dramblių, vilkų, delfinų – pasaulį.

Remdamasis naujausiais mokslo duomenimis, autorius pasakoja apie meilę, džiaugsmą, gedulą, pavydą, baimę ir kitus jausmus, kuriuos patiria gyvūnai.

Bet tai nėra bandymas juos sužmoginti, primetant tik žmonėms būdingas emocijas, ar sentimentalus siekis sužadinti jiems gailestį.

Tai žvilgsnis į gyvūnų pasaulį empatiško, pagarbaus mokslininko ir gero, humoro jausmą turinčio žmogaus akimis. C. Safinos žinių bagažas didžiulis, lygiai kaip ir jo gebėjimas įsijausti, suprasti ir aprašyti tai, ką pamatė ir patyrė. Talentingai ir pagarbiai atskleidžiamas stulbinamas gyvūnų emocinio pasaulio panašumas su žmogiškuoju, jų gebėjimas suvokti save ir kitus, užjausti, mylėti ir padėti.

Juk galiausiai, supratę gyvūnus, mes galime atsigręžti ir į save.

ISBN 978-609-466-295-9

TYTO ALBA

Pirkite internetu
www.tytoalba.lt